

- ¹⁹Tamže.
- ²⁰Platón, *Symposion*, 206 A, in: *Dialógy*, zv. 1, s. 703.
- ²¹Platón, *Symposion*, 209 B, in: *Dialógy*, zv. 1, s. 706.
- ²²Lyotard, *Das Patchwork der Minderheiten*.
- ²³Kristeva Julia, *Geschichten von der Liebe*, Frankfurt a. Main 1989, s. 64.
- ²⁴Fox-Keller, *Liebe, Macht und Erkenntnis*, s. 33.
- ²⁵Tamže.
- ²⁶Vlastos, Gregory, *Platonic Studies*, Princeton 1981, s. 22 (citované podľa Fox-Kellerovej).
- ²⁷Platón, *Faidros*, 255, in: *Dialógy*, zv. 1, s. 829-830.
- ²⁸Fox-Keller, *Liebe, Macht und Erkenntnis*, s. 34.
- ²⁹Tamže, s. 35.
- ³⁰Tamže.
- ³¹Tamže, s. 36.
- ³²Tamže, s. 36 a nasl.
- ³³Tamže, s. 38.
- ³⁴Lloyd, Geneviève, *Das Patriarchat der Vernunft*, s. 28.
- ³⁵Fox-Keller, *Liebe, Macht und Erkenntnis*, s. 38.
- ³⁶Tamže, s. 39.
- ³⁷Kristeva, Julia, *Geschichten von der Liebe*, s. 64.

II. ČASŤ

ÚVODNÁ ŠTÚDIA

JEJ SVET, JEJ TEÓRIA? (Etela Farkašová)

(Stručný náčrt
feministickej epistemológie)

Aj keď je potrebné rozlišovať medzi feministickou teóriou a feministickým hnutím, v oboch nachádzame isté spoločné prvky, veď samotný zdroj feministickej filozofie úzko súvisí s hnutím za zrovnoprávnenie ženy vo všetkých oblastiach života, s potrebou teoreticky reflektovať praktické problémy, hľadať pre ne riešenia.

Vznik feministickej filozofie predurčuje "ženský pohľad" a záujem o ženskú problematiku; na rozdiel od tradičnej filozofie sa ona koncentruje na ženskú skúsenosť a zážitkovosť, odmietajúc pritom tradičné (mužské) stanovisko univerzalizmu a objektivity. Filozofovanie odvíjajúce sa zo záujmu o ženský svet má ambíciu vytvárať alternatívu k tradičnej filozofii, ktorú teoreticky pokladajú zväčša za falokratickú a s ktorou sa kriticky vyrovnávajú[1]. V tejto filozofii sa tematizujú jednak z nového zorného uhla problémy tradične pokladané za filozofické, jednak problémy súvisiace s úsilím legitimizovať zmeny spoločenských štruktúr tak, aby sa nimi od-

stránili všetky formy útlaku (nielen) ženy; aby sa dosiahlo jej oslobodenie. Cieľom feministických filozofií je transformovať ako individuum, tak aj jestvujúce teoretické a spoločenské štruktúry; s týmto cieľom korešponduje úzka prepojenosť ontologických, etických a epistemologických úvah s reflexiami praktického života. Uvedený transformačný proces vyžaduje redefiníciu základných pojmov tradičnej teórie a viaže sa na hodnotový obrat: teoreticky vyzdvihujú najmä tie hodnoty, ktoré boli v západnej spoločnosti potlačené ako marginálne (kooperácia, starostlivosť o iných, súcit, empatia). Spätosť teoretického a praktického rozmeru vo feministických úvahách je motivovaná víziou spoločnosti, ktorej by išlo oveľa viac o reprodukovanie sebarealizujúcich sa ľudských bytostí ako o produkovanie vecí.

Teoreticky vyslovujú na margo vedy a tradičnej filozofie tzv. hlavného a zároveň mužského prúdu (v anglickej literatúre používajú feministky slovnú hračku "main" - and "male" - stream of philosophy) viaceré výhrady nielen voči jej parciálnym princípom a ideálom, ale aj voči spôsobu jej sebačapania ako prostriedku moci nad prírodou alebo nad inými ľuďmi. Častým argumentom je poukázanie na "ontologický a metodologický exil" postihujúci ženský subjekt, nakoľko "ženskosť" ako rodový rozmer sa v tradičnej koncepcii chápe ako niečo nepodstatné a rodové špecifickosti sa zanedbávajú. Feministky uvádzajú ilustratívne tzv. "non-questions" - otázky, ktoré sú motivované potrebami, záujmami, perspektívami a očakávaniami ženského subjektu, no ktoré neboli akademickou filozofiou legitimované. Jedným z dôležitých východísk pre feministickú filozofiu je teda kritika tradičných koncepcií človeka ako rodovo neutrálnej bytosti a rozpracovávanie kategórie rodu, rodovosti v najrozličnejších oblastiach ľudského prežívania, poznávania, hodnotenia, ale aj napr. rodovosti filozofického diskurzu alebo jazykovej sebaartikulácie v najširšom zmysle. Feministické filozofky, reflektujúce ženský zážitkovo-skúsenostný svet, sa tak usilujú o rozširovanie hraníc filozofie, o otváranie jej tematického i metodologického horizontu.

Viaceré teoreticky upozorňujú na to, že jazyk, spôsoby i

metódy poznávania vždy zahŕňajú určité východiskové pozadie, ktoré je viac alebo menej determinované aj rodovým rozmerom[2]. Rodovo (a hodnotovo) neutrálnymi nie sú podľa nich ani základné ontologické predpoklady západnej filozofie; v týchto predpokladoch sú taktiež uložené viaceré stereotypy, predsudky - či už o povahe toho, čo sa poznáva, alebo toho, kto poznáva, pričom rodový rozmer nie je v týchto predsudkoch a stereotypných obrazoch zanedbateľný ([3], 4-26).

Napriek mnohým príbuzným momentom bohato rozvetveného feministického myslenia nemožno súčasnú feministickú filozofiu vymedziť pomocou jednotných kritérií, postúpov, metód: naopak, v úsilí vyhnúť sa vzniku akýchkoľvek dogiem si feministická filozofia nevytyčuje všeobecný záväzný spoločný program, okrem toho, aby sa v jej filozofovaní reflektovala situácia ženy a akcentovala ženská perspektíva na nastoľované problémy - perspektíva, ktorá je určovaná myslením, konaním a predovšetkým celkovou životnou skúsenosťou žien. Vnútri feministického myslenia neexistuje ani jednotný pojem feministickej filozofie, no vyskytuje sa v ňom celá škála rôznych definícií. Tento pojem sa chápe ako otvorený; ako pojem, ktorý nemôže (a azda ani nemá) byť jednoznačne definovaný vzhľadom na reálne jestvujúcu rôznorodosť ženských skúseností, postojov, názorov. Namiesto tvorby jednotného filozofického systému usilujú tieto teoreticky o rozvíjanie mnohohlasnosti, ktorú môže neraz sprevádzať i nesúlad. V otvorenosti voči pluralite, dokonca až názorovej diskontinuite, vidia viaceré autorky - okrem akcentu rodovej perspektívy - jeden z dôležitých znakov rozlišujúcich feministickú filozofiu od tradičných kánonov hlavného prúdu filozofie. Viaceré autorky sa zhodujú v tom, že feministická filozofia nepredstavuje novú filozofickú disciplínu, že je skôr špecifickým druhom polemiky so všetkými oblasťami tradičnej filozofie. Až na malé výnimky radikálneho prúdu si feministická filozofia nerobí nároky na "novú objektivitu", resp. "novú neutralitu", ktorá by garantovala ženám možnosť dospieť k špecifickým (a hodnotnejším) "pravdám", aké je schopná dosahovať tradičná filozofia. Samu seba nevníma

